

*Minnensstenen
i Nyby*

Sold-folk bygger Ny by

År 1827 flyttade en hel del familjer från de övre dalasocknarna till Jämtland. Från ingen annan socken tog denna utflyttning sådana proportioner som från Sollerön, i synnerhet om man betraktar saken procentuellt med Solleröns folkmängd vid denna tid, så var det en formlig åderlåtning.

Ur Anders Brodins anteckningar, gjorda någon gång på 30-talet citera vi följande:

De gamla här berätta, efter sina föräldrar, att dessa hade sett då Jämtlandsfararna med 20 flyttlass med hustrur och barn och med sina kreatur i en lång karavan foro norrut genom socknen, över Vi-

näsfjärden, tills de försvunno bland byggnaderna i Vinäs. Det var på sista föret på våren 1827, som de flyttade. De flesta flyttningsbevisen äro daterade 31/3 detta år.

Tydiligen var beräkningen den, att de på sista vinter- eller rättare sagt vårföret skulle kunna taga sig till bestämmelseorten, som för de flesta, dock icke alla, var Lits socken i Jämtlands län. I några fall finns anteckningar om att flyttningen skedde till Undersåkers socken, allt enligt kyrkoböckerna i Sollerön. Sammanlagt utfärdades flyttningsbevis för ett 70-tal personer.

Orsakerna till denna utflyttning voro flera. Ägosplittring samt brist på odlingsbar mark bl. a.

Vi måste betänka att hela öns befolkning då var hänvisad till att leva på vad jordbruk, jakt och fiske gav. Att Sollerön saknade fast förbindelse med fastlandet var nog också en bidragande orsak. Den som s. a. s. "tände gnistan" var dåvarande landshövdingen i Jämtlands län M. von Törne, själv dalkarl. Han såg att hans stora och glest befolkade län behövde nybyggare, män och kvinnor villiga att bryta mark, bygga hus och öppna vildmarken. Han visste också att i trakterna kring Siljan fanns händiga och arbetssamma masar och kullor väl lämpade för uppdraget. Han utverkade kronans tillstånd samt kungjorde sedan i Siljanssocknarna att nybyggare gratis erhöilo odlingsland och skogstilldelning. Sålunda erbjöds Solleröborna mark till nybyggen på kronoavradslanden Ladrogslandet och Storflolandet (nuvarande Nyby) på förmånliga villkor.

År 1826, alltså året före avflyttningen, reste några karlar upp till Jämtland för att studera förhållandena. Vad de fick se var obruten vildmark, men med tanke på att marken uppläts med äganderätt blev flyttningen definitivt bestämd. Tydiligen var den tiden icke så mycket byråkratiskt belastad, utan förrättning och marktillträde kunde ske ganska snabbt. Enligt Per Tejbo i Lits hembygdsförenings skrifter, utbröts den 24 augusti 1826 "inegor till 13 derå såsom nybyggare antagne Dhalkarlar". Dessa voro:

- Litt. A. Bus Olof Jönsson
- „ B. Erik Jöns Andersson
- „ C. Bus And. Persson
- „ D. Skräddar And. Andersson

- „ E. Häggå Olof Matsson (Pik)
- „ F. Bus Per Nilsson
- „ G. Hård Lars Matsson
- „ I. Svarf And. Andersson
- „ K. Skräddar And. Mårtensson
- „ L. Böl Olof Jonsson
- „ M. Bus Per Larsson
- „ N. Skop Olof Ersson

Man kan förvåna sig över att förbindelserna mellan Sollerön och Nyby efter flyttningen varit så obetydliga. Visserligen var dåtidens kommunikationer dåliga, men ändå. Allt detta skedde dock under en tid då saga, sägen och berättandet framför brasan fortlevde på Sollerön och man kan förmoda även uppe i Nyby. Således visste Anders Brodin ingenting om denna utflyttning när han antogs som volontär vid Jämtlands fältjägare år 1897. Han tjänstgjorde till och med på Lits kompani och har troligen haft Solleröättlingar i sina led.

Till och med Karl Lärka, som vet allt om det gamla Sollerön fick de första uppgifterna om denna utflyttning när han intervjuade Ryss Lars Larsson på hans 100-årsdag år 1918.

Men vildmarken kuvades. Det kostade både tårar och svett. Och vi skall betänka, att dessa nybyggare på ett par generationer utfört ett arbete som deras förfäder på Sollerön haft århundraden på sig att genomföra.

Emil Edströms prolog författad till Nybys 100-årsjubileum ger en målande och god bild av byns utveckling.

VID HUNDRAÅRSFESTEN I NYBY 1927.

Av Emil Edström.

Ej sunnan lekte på åkerteg,
 Ej barnen drömde i natten.
 Blott älgen gick här med långa steg,
 I myrarnas sank vatten . . .

Det lyste ej ifrån lampors ljus,
 I vårens halvskumma kvällar.
 Ej funnos här några röda hus,
 På jordens uppvräkta hållar . . .

Ej hördes plogars och liars sång,
Ej rakstrors* solglada fnitter.
Ej skällkons bjällra vid tungans gång
Blott sparvens ensliga kvitter . . .
På knä ej stod någon bondemor,
Och mjölkade snälla geten.
Ej solen såg någon lillebror,
Som lekte med lamm på beten . . .
Men då kom upp ifrån Wasaland,
En trupp av dalmän och kullor.
De gjorde redskap med egen hand,
och köpte kossor och pullor
En hänggran var deras första hus,
Ett fjös blev kanske det andra
Och skogen glesna för solens ljus,
Med Göstas yxor de vandra . . .
Befria marken från skog och sten,
Och odla teg uti gläntan
Knappt undes vila åt trötta ben,
I broddens arla förväntan . . .
De grävde fångstgrop i skogens mark,
Och buro älgen i säcken.
Och masens maka var även stark,
Hon sydde skinnfäll och täcken . . .
Sen kom till byn mången annan släkt,
Och mången slutat sin möda.
Förr'n solen skimrar i morgonväkt
De äro gömda och döda . . .
När majeld flamar på kullens krön,
Då hylla vi deras handling.
Då vet Ni bygder dess segerlön,
Är lämnad Gud till förvandling . . .
Därför vi resa en minnesgård,
För vård åt kommande släkten.
Ty här har vandrarn fått hem o. härd
I frid under aftonväkten.

* *rävsserskors*

Men Nybyborna hade inte glömt sitt ursprung. Några år före 100-årsjubileet reste några Nybybor till Sollerön för arkivstudier och släktforskning. De knöto naturligtvis vissa kontakter med Solleröborna och inbjödo Sollbyggarna att närvara vid 100-årsfestligheterna. Nu blev inte representationen så stor den gången. Fem ”tvättäkta” Solleröbor. Dessa voro And. Brodin, Dunder Olof Olsson, Flint Per Larsson, And. Holmer och Bus Per Andersson. Vid återkomsten kunde de berätta om en storslagen fest, som enligt gamla tidningsurklipp besöktes av 2.500 personer. Hela byn ståtade i en rik flaggskrud och särskilt voro bygatan och festplatsen kring skolan och minnesstenen vackert dekorerade. Festen inleddes med gudstjänst, varefter riksdagsman Henrik Andersson hälsade deltagarna välkomna samt föredrog en historik över byns utveckling. And. Brodin framförde Solleröbornas hälsningar samt gav en översikt över Sollbyggarnas ”öden och äventyr”. Det var i ordets egentliga bemärkelse feststämning, och Östersundsposten avslutar reportaget med orden: En minnesrik och icke lättförglömlig dag i Nybys historik var därmed tillända.

Året efter, alltså 1928, reste en större kontingent med hembygds-kören som kärna upp till Lit för besök. Under färden gavs också konsert i Järfös kyrka. Mottagandet var översvallande och nu var isen bruten. Solleröborna inbjödo Lits- och Nybybor att ”invadera” Sollerön och det gjorde de verkligen.

1929 meddelades att 150 Litsbor skulle anlända och om detta besök har Anders Brodin nedtecknad följande korta men målande skildring. ”Kyrkoherde Nyvall ville att jag skulle ordna så att resenärerna skulle komma till Sollerö kyrka kl. 6 em. Jag skulle möta karavanen i Skattungbyn, och leda färden, så att ankomsten till kyrkan på Soll skulle bli precis kl. 6 em. Då jag träffade färdledaren, kyrkoherde A. Lindström i Skattungbyn sade han: Jag är nästan bekymrad, under färden genom Lit så tillstötte en billast här och en där utöver programmet, så nu vet jag inte hur många vi äro.

Då hilskaravanen kom upp till gårdarna i Gruddbo, började kyrkklockorna att ringa. Solen lyste för fullt pådrag, det var betagande vackert. Kyrkoherde Nyvall stod stor, stadig och säker under kyrkportalen. Utanför en stor menighet, kvinnorna i folkdräkt. Resenärerna välkomnades av Nyvall. Det var stämning i högsta grad.

Kyrkoherde Lindström (sportklädd under resan, högt uppskattad i Lit) går fram till Nyvall och presenterar sig som ”kyrkoherde Lindström”. Nyvall ser granskande på honom från huvud till fot och säger: ”Kyrkoherde, kyrkoherde, kom i Herrans namn!” och så var den detaljen undanstökad.

En stor mottagningskommitté svarade för att alla skulle få mat och kaffe i lokaler vid kyrkan, liggplatser i skolhus och gårdar. Då alla källare och visthusbodnar öppnades för kommittén, så kunde allting ordnas. Solleröborna voro delvis i fåbodarna och de ställde stugan på ön till förfogande, så då kunde också logifrågan lösas. Under gudstjänsten nästa dag var kyrkan fullsatt av en blandad menighet, som kände stundens högtidsstämning, och då församlingen sjöng ”Fädernas kyrka” kommo näsdukarna fram.

Litsborna hade även sångkör med, som gav konsert i kyrkan. På måndagen företogs en resa Siljan runt, Litsbilar och bussar fingo fri bensin för denna rundresa, av dem ej beräknad, men rundturen uppskattades högt av deltagarna.

Nästa dag orienterade sig jämtarna i socknen, uppsökte förfädernas stugtomter och eventuella släktingar, och föremål som ägts av dem som avflyttat, någon gammal spinnrock eller dylikt, fick följa med till Jämtland.

Före avresan hade resenärerna en sammankomst i sockenstugan. Som minne av besöket sammansköto de ett belopp som skulle användas till anskaffande av dopfunt i Sollerö kyrka. Det var på detta vis den kom till”.

Så långt Anders Brodin.

Innan Litsborna reste hem gjorde de Solleröborna underkunniga om att nu var det deras tur att ”invadera” Lit och Nyby.

Och 1935 hände det. En stor skara Sollbyggare for till Jämtland. Med buss, bil och till och med cykel. Några nedteckningar från detta besök har inte kunnat spåras, men deltagare kunna berätta om enastående gästfrihet, där Litsborna inte lämnade någon ösparrad för att gästerna skulle trivas.

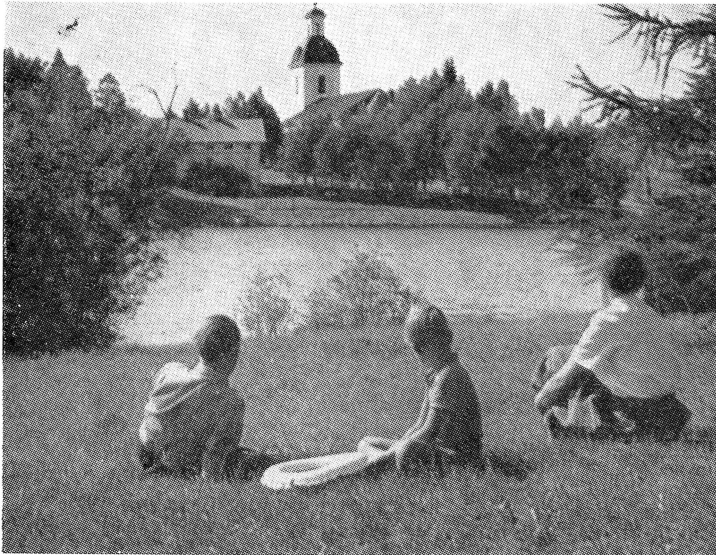
Nya kontakter knötos och släktförhållanden undersöktes ytterligare. Detta var den sista officiella kontakten mellan Sollerö- och

Litsbor. Senare kontakter har varit mer sporadiska och av enskild natur. Men intresserade kunna ju än så länge via kyrkböckerna i respektive församlingar spåra upp sina förfäder och släktingar.

Jag skriver ”än så länge” av den orsaken, att vår folkbokföring, som fungerat utmärkt sedan 1700-talet, riskerar att överföras på den borgerliga kommunen med konsekvens att folkbokföringen databehandlas. Vi blir under vår levnad betecknade med en nummerserie. Och sedan . . . Får våra efterkommande några generationer framåt någon som helst möjlighet till släktforskning? Jag bara undrar.

Fritiof Brodin

Källor: And. Brodins ant.
Karl Lärkas ant.
Lits hemb.förenings skriftserie

Indalsälven vid Lit.